

MARINA ARHIPOVA
MARINA MIHAILOVA

IERTAREA

Cum să ne împăcăm
cu noi înșine și cu ceilalți

Traducere din limba rusă de
Adrian Tănăsescu-Vlas

editura
Σοφία

București

Cuprins

<i>Din partea autoarelor</i>	5
I. De ce avem nevoie de iertare	9
II. Ce este iertarea?	17
Iertarea ca simplitate	18
Iertarea ca franchețe	24
Iertarea ca eliberare.	32
Iertarea ca vindecare.	37
Neiertarea, neîmpăcarea, răzbunarea	40
„A înțelege înseamnă a ierta”	53
„A ierta înseamnă a uita”	55
III. A cere iertare.	67
Regulile și normele societății.	67
Vinovăția, frica, rușinea, resentimentul.	75
Cum și de ce ne cerem iertare	83
IV. A te ierta pe tine însuși	93
De ce trebuie să ne iertăm pe noi înșine?	93
Tipurile vinovăției	105
Cum să ne iertăm pe noi înșine.	115

V. Cum să-l iertăm pe Celălalt	127
De la acceptarea de sine la acceptarea	
Celuilalt	128
Cum să ne iertăm părinții	137
Cum să ne iertăm copiii	147
Cum să ne iertăm soțul/soția	156
Cum să ne iertăm prietenii	162
Cum să ne iertăm dușmanii	165
Cum să-L „iertăm” pe Dumnezeu	171
VI. Cum să iertăm istoria	179
Indiferența	181
Neîmpăcarea	185
Triumfalismul	189
Criticismul	193
Principiul lui Oedip: cunoașterea	196
Principiul Antigonei: plângerea	204
Iertare și promisiune	208
VII. Dificultățile iertării	213
Vârsta, sexul și cultura	216
Particularitățile educației familiale	217
Deci, ce ne împiedică să iertăm?	225
VIII. Iertarea în practică	229
Izvorul iertării	229
Alegerea strategiei și tacticii iertării	231
Metodele iertării	236

IX. Dumnezeu este Iubire, Dumnezeu este	
Iertare	247
Legea și harul: etica datoriei și etica darului .	248
Întruparea lui Dumnezeu ca iertare	256
Crucea și Învierea ca iertare	257
Judecata lui Dumnezeu și iertarea	259
<i>Tatăl nostru</i> : iertarea – condiție a împărtășirii	
cu Dumnezeu	265
Predica de pe munte: iertarea ca desăvârșire	
dumnezeiască	267
Poruncile <i>Fericirilor</i> : Hristos – Împărat al	
Păcii	271
X. Omul care iartă, omul iertat: roadele iertării. .	273
Iertarea ca acceptare a vieții și a lui	
Dumnezeu	274
Iertarea ca credință și încredere	279
Iertarea ca libertate	283
Iertarea ca pace	284
Recunoștința – plinătate a iertării	289
Puterea creatoare a iertării	292
Iertarea – viață în Împărăție	294
<i>Postscriptum</i>	297

CAPITOLUL I

De ce avem nevoie de iertare

E de prisos să argumentăm de ce este necesară iertarea: fiecare dintre noi știe din proprie experiență bucuria ei eliberatoare, care izbăvește de chinurile resentimentelor și vinovăției. Și totuși, vom aduce argumentul *a contrario*: vom vorbi despre cât de distructivă e pentru viața omenească neiertarea.

O istorie clasică de neîmpăcare și răzbunare este *Orestia* lui Eschil. La baza acestei trilogii tragice se află mitul despre blestemul neamului Atrizilor, care rămâne dincolo de cadrul relatării lui Eschil, dar era binecunoscut tuturor grecilor.

„Eroul Pelops voia să se însoare cu fiica regelui Oinomaos. Lui Oinomaos i se prezisese că va muri de mâna soțului fiicei sale, drept care hotărâse să n-o mărite. Pentru a scăpa de pețitori, regele, care n-avea pereche în conducerea carului de luptă, i-a propus să se ia la întrecere cu el, punându-i următoarea condiție: dacă primul va

sosi pețitorul, o s-o primească drept soție pe fiica regelui; dacă va învinge Oinomaos, pețitorul trebuie să moară. Așa sfârșiseră mulți pretendenți. Pelops a hotărât să dobândească victoria printr-un șiretlic și a căzut la învoială cu Myrtilos, care avea în grijă carul regelui, făgăduindu-i că îi va da jumătate din regat dacă o să strice carul lui Oinomaos. Cursa a început, Oinomaos a murit și Pelops a luat-o de soție pe fiica lui. Când Myrtilos i-a cerut jumătatea de regat făgăduită, Pelops l-a aruncat prin înșelăciune în mare de pe o stâncă înaltă. Căzând, Myrtilos a apucat să-i blesteme pe perfidul Pelops și pe toți urmașii lui.

Fiii lui Pelops, Atreu și Thyest, își disputau tronul din Micene. Rege al Micenei trebuia să devină stăpânitorul lânii de aur, și anume Atreu. Thyest a sedus-o pe soția lui Atreu și i-a furat fratelui lâna de aur, dar să devină rege n-a reușit: Zeus, prin semne cerești, a arătat că Thyest e un amăgitor, și poporul nu l-a recunoscut. Atunci, Thyest l-a furat pe fiul lui Atreu, l-a crescut ca și cum ar fi fost al său, i-a insuflat ură față de Atreu și l-a împins să se dueleze cu acesta, sperând că fiul o să-și ucidă tatăl. S-a întâmplat însă pe dos: Atreu, aflând că și-a omorât propriul fiu, a hotărât să se răzbune pe Thyest. I-a omorât copiii și a poruncit să fie fripți, după care l-a poftit la el pe Thyest, l-a ospătat cu această mâncare cumplită, apoi i-a spus ce anume a mâncat. Aflând, Thyest, îngrozit, a fugit în pustie.

Ura și dușmănia au continuat și în generația următoare. Atreu avea un fiu numit Agamemnon, conducătorul expediției de la Troia, iar Thyest avea un fiu numit Egist. Când Agamemnon a plecat să cucerească Troia, Egist, vrând să se răzbune pentru tatăl și frații săi, a sedus-o pe Clitemnestra, soția lui, și a convins-o să îl asasineze pe Agamemnon dacă se va întoarce viu din război. Clitemnestra avea motivele sale să își urască soțul: ca să aibă vânt prielnic corăbiile grecești, acesta o adusese jertfă pe fiica sa Ifigenia, și soția nu putea să îi ierte asta.

Tocmai în acest moment începe trilogia lui Eschil. Ea ne arată în prim-plan unul dintre momentele dezvoltării acestei cumplite istorii familiale. Prima parte a ciclului este intitulată *Agamemnon*, însă principala eroină a tragediei e Clitemnestra. În fața ei stau două căi: să se răzbune pe soț pentru moartea fiicei ori să îl ierte. Ea alege calea răzbunării și aduce argumente convingătoare: Agamemnon a omorât un copil nevinovat ca să înceapă un război, care aduce oamenilor suferințe și moarte; pe mâinile lui e sângele multora care au pierit, și de aceea trebuie să moară. Aparent, totul este just – dar, în momentul când sângele lui Agamemnon se varsă pe treptele palatului, Clitemnestra devine din dreaptă răzbunătoare ucigașă de soț. Asupra ei se abate ura propriilor copii.

În centrul celei de-a doua tragedii a ciclului, *Choeforele*, se află copiii lui Agamemnon și Cli-

temnestrei: Oreste și Electra. În elină, *choefore* înseamnă „cele care aduc jertfă la mormânt”. Acțiunea începe prin aceea că Electra, însoțită de prietene, se duce la mormântul tatălui ca să îi facă pomenire. Acolo îl întâlnește pe Oreste, care s-a ascuns de mama sa și de Egist, apoi a petrecut mulți ani prin țări străine. Electra îl întârește pe Oreste în ura față de mama lor și în dorința de a-și răzbuna tatăl. Oreste este deja gata să o omoare pe Clitemnestra, ridică sabia, și în acel moment mama lui își descoperă pieptul, spunând: „Străpunge pieptul care te-a hrănit!” Oreste duce fapta la sfârșit, și imediat devine din răzbunător al tatălui său ucigaș de mamă. Încep să-l urmărească eriniile, divinități ale răzbunării.

În partea a treia, Oreste, înnebunit, sfâșiat de erinii, ajunge la Atena. Acolo, Pallas Atena îi hotărăște soarta la o judecată la care iau parte zei și oameni. Oreste este achitat, iar eriniile sunt furioase: li s-a răpit dreptul legitim la răzbunare. Atena le promite că dacă vor înceta să-l urmărească pe Oreste vor fi cinstite sub numele de „eumenide”, adică „milostive”. Tocmai de aceea ultima tragedie a ciclului se numește chiar așa: *Eumenidele*.

Povestind vechiul mit, Eschil subliniază în el câteva momente importante din punct de vedere moral. În primul rând, el arată greutatea vinovă-

ției: crima unui singur om atrage blestemul asupra multor generații, păcatul naște păcat. În al doilea rând, poetul argumentează lipsa de eficacitate a răzbunării. Și Clitemnestra, și Oreste, săvârșind acte de răzbunare, sunt conduși de argumente morale puternice, pornesc de la caracterul inacceptabil al omorului și trădării – dar, în momentul când se varsă iarăși sânge, ucigașul se transformă în victimă, iar răzbunătorul în ucigaș. În al treilea rând, Eschil arată singura ieșire posibilă din cercul vicios al urii și răzbunării: este vorba de milă, de iertare, care îi redau rațiunea și demnitatea umană nefericitului Oreste și curmă pentru totdeauna lanțul crimelor.

Din fericire, istoriile de familie din viața reală nu sunt, de regulă, atât de întunecate și cumplite ca mitul antic, însă în ele acționează aceleași mecanisme ale destinului pe care le-au descoperit vechii greci: faptele săvârșite de oameni influențează generațiile viitoare, neîmpăcarea înmulțește răul, pe când iertarea aduce eliberare.

Iată, de pildă, următoarea istorie de familie a poetului Mihail Lermontov.

„Bunica lui Lermontov din partea mamei, Elisabeta Stolîpina (căsătorită Arsenieva), nu se distingea prin frumusețe. După descrierile contemporanilor, era o femeie cam stângace, de statură foarte înaltă. În schimb, era inteligentă și practică, se distingea printr-un caracter sever și ferm, între-

cându-l prin puterea voinței și prin inteligență pe soțul său Mihail, care făcea parte dintr-o familie aristocratică respectată și era chipeș – și cu asta calitățile lui, după cât se pare, se terminau.

Relațiile din familie s-au complicat atunci când, după nașterea singurei lor fiice, Maria, Elisabeta a fost lovită de o boală femeiască și a încetat să mai acorde atenție conjugală, ca să zicem așa, soțului său. Acesta a intrat în relații amoroase cu vecina lor de moșie, o tânără al cărei soț era în serviciul militar activ. Legătura lor a ținut câțiva ani, iar când Mihail a aflat că s-a întors soțul iubitei lui a luat otravă și a murit. Elisabeta a zis: «Câinelui – moarte de câine!», și a plecat pentru câteva zile împreună cu fiica sa, ca să nu ia parte la înmormântare.

Când fiica a împlinit 17 ani, s-a măritat cu un moșier vecin – Iurie Lermontov. La fel ca tatăl ei, acesta era de familie bună și era socotit, pe bună dreptate, bărbat frumos. Ca și mama ei, după ce l-a născut pe singurul său fiu, Mihail (numit, la stăruințele bunicii, în cinstea răposatului ei bunic, iar nicidecum după tatăl ei), s-a îmbolnăvit de o boală femeiască. Iurie își făcea de cap; Maria, jignită, s-a certat cu el. Odată, scos din minți de reproșurile ei, soțul înfuriat a lovit-o peste obraz. Maria, sensibilă și nervoasă, s-a îmbolnăvit și în scurtă vreme a murit.

Pe Mihail, care avea 2 ani, a început să-l crească bunica. Aceasta îl iubea cu patimă, dar toto-

dată îl ura pe tatăl lui și îi interzicea să se întâlnească cu el. Băiatul vedea conflictul crâncen din familie și suferea din această cauză. Cu toate că bunica plătea cu generozitate pentru lecțiile, distracțiile, călătoriile, jucăriile lui, copilăria lui Lermontov a fost nefericită și singuratică.

Atunci când tânărul studia la Moscova, în pensionatul universitar, relația cu tatăl lui s-a refăcut, a devenit caldă și prietenească, dar s-a amestecat din nou bunica. Aceasta a făcut apel la recunoștința nepotului, căruia i-a dedicat întreaga sa viață, s-a plâns de bolile ei și de frica singurătății la bătrânețe, l-a acuzat pe tatăl lui și l-a amenințat pe Mihail că-l va dezmoșteni. Tatăl și fiul au fost nevoiți să se despartă. «Duhul meu s-a stins și a îmbătrânit», scria Lermontov, care avea atunci 16 ani.”

Nu se poate spune că tragismul creației lui a fost determinat numai de vrajba din familie, dar și să tăgăduim influența ei întunecată, traumatizantă, asupra lumii sufletești a poetului este imposibil. Vedem cum duhul neîmpăcării și neiertării trece de la părinți la copii și distruge viețile nepoților.

În orice familie se pot găsi istorii tot atât de dramatice. Dacă le vom examina cu atenție, dintr-o perspectivă cuprinzătoare, vom vedea pe neașteptate că ceea ce părea că este individual, particular, că atinge doar o persoană-două, are rădăcini în generațiile trecute și urmări în cele viitoare.

Nerezolvate, resentimentul și neîmpăcarea pot deveni cauză a unor evenimente grave nu doar în viața participanților nemijlociți ai conflictului, ci și mai târziu, răsfrângându-se în destinele altor oameni.

Ce este însă iertarea? De ce resentimentele serioase au o acțiune atât de distructivă asupra noastră? Cum se fac ele simțite în viața noastră, cum se resimt consecințele resentimentelor și neîmpăcării? Cum să ne iertăm pe noi înșine și cum să-i iertăm pe ceilalți în mod profund și matur, privind în față toate nedreptățile reale sau aparente? Unde este izvorul iertării, pe ce se bazează ea? De ce este atât de binefăcătoare și de puternică? Vom căuta în această carte răspunsul la toate întrebările acestea.

CAPITOLUL II

Ce este iertarea?

Când începem să reflectăm asupra unui lucru care prezintă importanță pentru noi, este util să examinăm cu atenție însuși cuvântul prin care este denumit conceptul pe care îl studiem. Nu degeaba filosofii și poeții afirmă că în limbă se reflectă, se descoperă lumea. Pentru a cunoaște adevărul lucrurilor nu ne trebuie atât inventivitate și șiretenie, cât luare-aminte și ascultare, auz curat și ochi curat. Nu degeaba cuvântul grecesc *theoria* înseamnă „vedere, contemplare”, amintindu-ne că orice cunoaștere – și de viață, și științifică, și teologică – constă mai întâi în scrutarea cu luare-aminte a lucrurilor lumii – și în ascultarea limbii, fiindcă în ea se vede felul cum le privesc oamenii.

Să încercăm să ascultăm ce ne spun câteva limbi europene despre iertare; să cercetăm forma cuvintelor care o denumesc, proveniența lor, sinonimele și antonimele lor, precum și unele maxime binecunoscute despre iertare.

Iertarea ca simplitate

Cuvintele *proșcenie*, *prostit'* din rusa modernă, care înseamnă „iertare”, respectiv „a ierta”, vin de la radicalul slav *prost*, care se regăsește în cuvintele *prostoi*, *prostota* – „simplu”, respectiv „simplitate”. Ca să ne apropiem de înțelegerea iertării, să ne gândim la început ce este simplitatea.

Simplitatea este o calitate nu prea apreciată de civilizația contemporană. „O problemă simplă, orice prost poate să rezolve așa ceva!”, spune lumea, considerând că demne de atenție sunt problemele complicate, pe care nu orice om deștept e în stare să le rezolve. Simplul e perceput ca ceva prea facil, ca ceva primitiv.

Adolescenții spun despre un coleg: „N-are *iphone*, are un telefon simplu” – adică ieftin, fără „prestigiu”. Sau altă frază din vorbirea de zi cu zi: „Filmul (magazinul, restaurantul etc.) ăsta nu-i pentru oameni simpli.” Se pornește de la premisa că de o parte sunt oamenii cu mari talente, cu poziție socială înaltă sau cu bani mulți, iar de alta cei *simpli*, obișnuiți, neînsemnați. Rușii mai zic, în mod foarte grosolan, dezaprobat și ironic: „Ce simplă (*prostaia*) e!”, adică „ce prostuță și ce naivă, n-are istețime, n-o duce capul”¹.

Prin urmare, contemporanii noștri dau simplității o apreciere mai degrabă negativă, o per-

¹ Folosind un cuvânt derivat de la același radical slav, românul spune într-o situație similară: „Ce *proastă* e!” (n. tr.).

cep drept prostie, primitivism, insignifianță – și, de altfel, nu doar contemporanii: să ne amintim proverbul rusesc „Simplitatea e mai rea decât hoția”, potrivit căruia hoția (răul comis intenționat) aduce mai puțină pagubă decât simplitatea (în sensul de prostie).

Altfel se înțelegea acest cuvânt în vechime. Dicționarele etimologice ale rusei vechi descoperă în termenul de simplitate sensuri cum ar fi franchețea, deschiderea și libertatea. Ele fac legătură între radicalul slav *prost* și cuvântul grecesc *orthos*, care înseamnă „drept”, iar comparația cu limbile slave descoperă în el sensul de belșug și de dărnicie.

Oamenii care pricep cum stau lucrurile prețuiesc și în ziua de astăzi simplitatea și tind spre ea. Protopresbiterul Alexandr Schmemann, preot cu mare experiență pastorală și de viață, om de profundă cultură, vorbea în jurnalul său despre falsa „complexitate” („e un om așa complex, trebuie să-l înțelegem...”), care cel mai frecvent ascunde lipsa dorinței de a o rupe cu păcatul, și conchide: „Credința autentică este întotdeauna întoarcere la simplitate – plină de bucurie, integritate și eliberatoare.”

Cu această afirmație concordă mărturia lui Serghei Averințev¹. Acesta povestea că, atunci

¹ Serghei Averințev (1937-2004) – filolog, filosof, biblist, poet și traducător sovietic și rus. Academician. Clasicist de formație, mare erudit (n. tr.).